

Jegyzőkönyv,

melyet felvettünk Budapesten 1913 október 14-én a Törvényhatósági Levéltárosok Országos Egyesületében Popovits Sebő elnöklete és dr. Alapi Gyula jegyző közreműködésével tartott rendkívüli közgyűlésében.

1. Az elnök üdvözli a megjelent kartársakat, vázolja a rendkívüli közgyűlés megtartásának indokait és megnyitja a gyűlést. Felhívja dr. Alapi Gyula jegyzőt az Elnöki jelentés bemutatására.

Felolvastatván, tudomásul veszi a közgyűlés és az egyesület folyóiratában való kiadását elhatározza.

2. Dr. Alapi Gyula, a Levéltárosok Lapja szerkesztője bemutatja a szerkesztő-bizottság jelentését és a nyomdai számlát.

Több elismerő felszólalás után a közgyűlés tudomásul veszi a jelentést, a számlára történt fizetéseket s a dolgozótársaknak köszönetét és elismerését fejezi ki

Ezzel kapcsolatban Miskolczy-Simon János főtítkárr indítványt tesz, hogy a szerkesztő munkáját az egyesület évi rendes tiszteletdíjjal honorálja.

A közgyűlés a pénztári állapothoz képest e címen egyelőre 200 K-t megszavaz a szerkesztő részére és annak kilizetésére a pénztárost felhatalmazza.

3. Olvastatván Molnár Mihály vál. tag indítványa a közigazgatás államosítása tárgyában folyó törvény előkészítési munkálatoknál a levéltárosi kar helyzetének javítására irányuló lépések sürgős megtétele iránt,

a közgyűlés többek hozzászólása után a küldöttség útján való újabb kérelmezést nem tartja célravezetőnek, mert a levéltárosok egyesületének a közelmúltban be-

nyújtott memorandumai a belügyminisztériumban fekszenek; ellenben megbizta az egyesület vezetőségét, hogy ez irányban a kar érdekeit képviselje.

4. Dr. Alapi Gyula két előterjesztést tesz tiszteleti tagok választására, melyeket tüzetesen megokol.

A közgyűlés egyhangu lelkesedéssel tiszteleti tagjai sorába választja: Némethy Károly belügyminiszteri államtitkárt, aki a levéltárosi kar iránt érzett őszinte jóindulatát a közelmúltban ismételtén is kifejezésre juttatta, valamint dr. Csánki Dezső országos főlevéltárnokot, a Magyar Történelmi Társulat ügyvezető alelnökét, a magyar levéltárosi kar példás munkásságu vezérét. A megválasztatásról szóló határozatok átadását a közgyűlés kebeléből választott küldöttségre bizta.

5. A jegyző felolvassa Rexa Dezső vál. tag indítványát a vizikönyvek vezetéseért járó és a törvényhatóságok javára fizetendő díjak egy részének a Levéltárosok Országos Egyesülete rendelkezésére bocsátása iránt.

A közgyűlés bár az indítványt mindenképpen helyesli, azért nem tartja kivihetőnek, mert a legtöbb törvényhatóság nem szedi be a szóbanforgó díjakat. Az egyesület céljainak támogatására azonban más megoldást keres.

A tárgysor kimerültén, az elnök az ülést be-rekeszti.

Kmft.

Dr. Alapi Gyula

Komáromvármegye főlevéltárosa,
jegyző.

Popovits Sebő

Bács-Bodrogvármegye főlevéltárosa és tb főjegyzője, elnök.

Magyarország Címeres Könyve.

(Liber armorum Hungariae.)

(Bevezette: *Andrássy Gyula gróf*, valóságos belső titkos tanácsos, a Magyar Tud. Akadémia tagja, országgyűlési képviselő. — Szerkesztik: dr. Alapi Gyula, Komárom vármegye levéltárosa, Dongó Gyárfás Géza, Zemplén vármegye levéltárosa, Gorzó Bertalan Szatmár vármegye levéltárosa, dr. Magasházy Béla, Borsod vármegye levéltárosa, Osváth Lajos, Bihar vármegye levéltárosa, Pálmay József, családtörténetíró Marosvásárhelyt, Pethes Kálmán, Szolnok-Doboka vármegye levéltárosa, Romhányi János, Nyitra vármegye levéltárosa. I. kötet, 1913. Grill Károly könyvkiadóvállalata, Budapest 4°, 16+144 lap, 96 tábla.)

Összefoglaló címergyűjteményünk kisebb monografiáktól eltekintve eddig nem volt. A magyar címereket idegen nyelvű gyűjtemény¹ közölte, melyet Nagy Iván, legkiválóbb család-történetírónk kezdett meg és Csergheő Géza és Csoma József heraldikusaink fejeztek be. Ennek a munkának legnagyobb hibája adatainak fogyatékosága volt. A szerkesztőkben nem

hiányzott a teljességre való törekvés, de természetes: egy vagy két embernek nem áll módjában az összes közlevéltárak anyagát felkutatni, megismerni és feldolgozni s így a Siebmacher-féle gyűjtemény bizony hézagossá maradt.

Ezt a nagy hiányt pótolni a vármegyei levéltárosok igyekeztek először és őszinte elismerést érdemel az a — kedvezőtlen gazdasági konjunkturakon hajótörést szenvedett — kísérletük, mellyel e nagy munkálatot saját kiadá-

¹ I. Siebmacher's Wappenbuch. Der ungarische Adel von Géza v. Csergheő und Iván v. Nagy. Nürnberg. Bauer u. Raspe 1885-1887. I-IV. Suppl. band 1894.

sukban óhajtották a szakemberek és a közönség rendelkezésére bocsátani. E munkából csak az első, tájékoztató füzet jelent meg, ez után a kiadást az ismert Grill Károly kiadó cég vette át, de a szerkesztői gárda, kiket fentebb elősoroltunk, megmaradt, sőt az magát állandó munkatársakkal egészítette ki, hogy így a munka teljességét lehetőleg biztosítsa.

Ez alapján sikerült is a szerkesztőségnek. Igen természetes, hogy minden címert kiadni teljes lehetetlenség, mert összegyűjtésük leküzdhetlen akadályokba ütközik. Számolni kellett tehát a helyzettel és kiindulási talapzatul a vármegyei levéltárak címeranyaga kínálkozott. Sok-sok ezer címer van ezekben felhalmozva és szórványosan ismertetve is. Rendszeres feldolgozás erről még nem jelent meg.² Tehát az Országos Levéltár, a Nemzeti Múzeum és az Erdélyi Múzeum levéltárán kívül a vármegyei levéltárak címeranyaga, mely az élő nemességi gyakorlat és az időközi vizsgálatok eredményeiből gyűlt egybe, kétségtelenül elsőrangú forrásul szolgál Magyarország Cimeres Könyvéhez. A címeres könyv szövegrészében Abauj, Alsófehér, Arad, Árva, Bács-Bodrog, Bars, Baranya, Bereg, Bihar, Borsod, Csongrád, Győr, Hajdu, Heves, Hont, Hunyad, Kolozs, Komárom, Krassó-Szörény, Mármaros, Maros-Torda, Nógrád, Nyitra, Pest, Sopron, Szabolcs, Szatmár, Szepes, Szilágy, Szolnok-Doboka, Temes, Torna, Turóc, Udvarhely, Ung, Vas, Veszprém, Zala és Zemplén vármegyék levéltáraitra történik hivatkozás, tehát a vármegyék levéltárainak felénél nagyobb része van képviselve, mert az alföldi nagy vármegyék és a nemzetiségi vármegyék levéltárai aránylag csekély Nobilitaria anyaggal rendelkeznek. Mindenesetre szerettük volna látni a hiányzó néhány nagyobb vármegyét is e műben (Liptó, Pozsony, Szepes, Trencsén stb.), hol a nemességi anyag számottevő.

A vármegyéken kívül Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Sopron, Székesfehérvár törvényhatósági- és Jászberény, Nagybánya rend. tan. városok levéltárai is vannak említve a munkában, ezenkívül az esztergomi hercegprimás, székesfőkáptalan, egri főkáptalan, csanádi, pécsi, szepesi, váci, váradi káptalanok, a jászói és leleszi

² Horváth Sándor sokat ígérő kritikai munkája Rexa Dezső összefoglaló gyűjteménye az ötödik, az első füzetnél megakadt.

és kolozsmonostori konventek, a kolozsvári, mármaroszi, marosvásárhelyi és sárospataki ref. kollégiumok, az ujtordai ref. egyház, Gyéres község, a kassai Rákóczi- és a Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy) levéltárai. De több magánlevéltár is megnyílt a szerkesztőség előtt és becses anyagukból hozzájárultak a mű kiegészítéséhez, így: a Barkóczy, Békássy, Bydeskuthy, Csaplovics, Csoma (Csoma József, a neves heraldikus igen értékes munkássággal működött közre a mű megjelenésén), Diószeghy, Fáy, Fövényessy, báró Jeszenák, Kiss Bálint cs. és kir. kamarás, Kubinyi, Madossevich-Horváth, Pálmay, Róth, Szadeczky, Thurzó, Vécsey báró és az első helyen említendő Teleki család gazdag levéltára szolgált forrásul a munkához, melyeket az egyes családok közlései egészítenek ki.

E közvetlen források mellett genealogiai irodalmunk szolgáltatta a munkához az adatok többi részét. A folyóiratokban szétszórta megjelent adatok, egyes vármegyék és családok monografiái, tudományos intézetek kiadványai lelkiismeretes felhasználásával találkozunk a nagy műben, mely a Siebmacher-féle gyűjteményt veszi első sorban figyelembe. De míg a Siebmacher A-Cz anyaga 1129 címet ad közre, addig Magyarország Cimeres könyve 1637 címet; ez a szám mutatja a két mű közt fennálló arányt, a teljesség szempontjából, mely ily gyűjteményeknél az első és főszempont, a két mű között levő különbséget egész világosan kifejezi.

Az említett 1637 szám azonban csak a címer *ábrázolásokra* vonatkozik, azonban a szövegrészben jóval több a címerek száma, melyek forrása és holléte mindenütt gondosan fel van említve. Az A-Cz anyag valójában 3677 család címeréről nyújt tájékoztatót és ehhez ad 1620 ábrát. A munka rendszere az, hogy vagy cimerrajzot, vagy ennek híján kimerítő leírást közöl és a hivatkozást, hogy az illető címer hol található, sohasem hagyja el, ami különösen becses és nélkülözhetetlen forrásmunkává teszi a genealogusok számára; gyakran pedig kamarási ösfákra történik hivatkozás vagy a belügyminiszter elismerésére, idézve a jóváhagyás számát is.

A címerek rajzai hűek és heraldikai szempontból nem kifogásolhatók. A színnyomás pedig a kromolitografia mai technikája színvonalán van és a legtöbb címer öt színnel van

nyomva; kivételt csak a pecsétek tesznek, amelyek vörös alapszínéből emelkedik ki a fekete cimerrajz.

A szerkesztő — úgy tudjuk, a cimerek festője és rajzolója is — lelkiismeretes munkát végzett. Ezt a hamisítványok falsorolásával (Balogh de Malonta, Basoghi, Csernyakóczy alias Szabó, Czuka-Szabó) is igazolja, amelyek a cimtárból törlelendők. Gondosan megjelöli a gyakorlatban kialakult (pl. Barcsay), vagy a forrástól (pl. Siebmacher) való eltéréseket (Buzinkay, Császár de Füzesabony, Cserényi, Czuppon, Czvetkovics stb.) Részletezése azonban a másik végletbe sodorja, t. i. azonos családokat külön tárgyal, (Baichy és Bajcsy, Barbél, Borbél, Borbély), a mi az áttekinthetőség rovására megy; pl. kevés értelme van az ilyen osztályozásnak: Ajtai, Ajtaj, Ajtay, Bányai és Bányay, Baranyi, Baranyaj, Baranyay és Baronyay, Czirke és Csirke de Huszt, Csók és Czók de Hosszuasszó, Csindery és Czindery, Csikmántori és Czikmántory, mert tudjuk, hogy ez csak az ortografia alárendelt és jelentőség nélkül való kérdése, ami nem jelent semmit az oklevelekben, legkevésbé külön családhoz való tartozást. Itt egyedül az előnév lehet iránytadó az egyes családok elválasztására. Néhol a sorrend laza. (Bende.)

A cimerek közlésénél elég ovatossággal jár el. Itt jól tudjuk tág tere nyilik a kritikának és a tartózkodásnak. Családi közléseknél mindez ki van zárva, éppen azért a családi adatok nagy ovatossággal volnának kezelendők. A szerkesztőség felemlíti egyhelyütt (Csopey), hogy ovatosságból nem veszi fel, ellenben kritika nélkül használ olyan forrásokat, amelyek csak kritikával használhatók. (Magyarország vármegyei és városai) és sok önkényes adatot tartalmaznak. Nem oszlat el kétséget az ilyen közlés: Lengyelországból érkezvén, később (?) magyar nemességet nyert (Balugyánszky de Felső et Alsó Olsva) avagy a Burián de Nagycsepcsény címer. Fölösleges a *Benesch* de Beneschau család felvétele, mely nem magyar. Az adatok közlése (kihirdetés stb.) hiányzik ezeknél a címereknél: Aspremont—Linden, Auersperg gróf, Avakumovits, Bachich, Baló de Nagybacon, Bangya, Bányay, Baranyai de Csehi, Boday, Bogvár, Boró, Bortenstein báró, Bozsaky, stb., me-

lyeknél vagy a levéltári hivatkozás maradt el, vagy a kihirdetés megtörténte, vagy a felhasznált adat hollétéről nem ad számot a szerkesztő, vagy hiányosan közli (Berecz úrnál, Takács úrnál, Debrecen, ez nem elég.)

A hivatkozás és utalásokra, mely az áttekinthetést és a mű használhatóságát fokozza, szintén van észrevételünk. Az utalásnak mindig meg kell történni, ahol a család ragadványnevet visel; ezt nem találjuk meg minden esetben (Borbély de Zilah alias *Balogh*, Borbély alias *Aranyos*, Csonka aliter *Borbély*) Ezt azért említjük meg, mert ennek jó része a következő köteteknél pótolható lesz.

Némely hibát kell még helyreigazítanunk, mely ha ilyen nagy anyagnál előfordul is, azon megütközni alig lehetséges, de néhányat felemlítünk a jövő munkája érdekében. *Bathó*. Az impetráns nem György, hanem Gergely; a címer heraldikailag sem helytálló, mert az oroszlán a pajzs jobb oldala felé fordul; a címertakarók *Baranyay* de Bodorfalva. A család a bodorfalvi előneve mellett *sákosfalvi* előnév használatára is jogosult és azt használja is. *Barócs* de Barócz Barócz *vel* Barócz helyett. *Bogyay* de Várbogya és Nagymad (Nagymád h.) Középkori (és nem XVIII. sz.) donációs család. *Beliczay* de Jeskófalva. A nemesség eredete kétséges. *Botka* de Kis Lapás. A címeres levélben az előnévnek nincs nyoma. *Boncz* de Bonczhid. Két teljesen különböző család van itt összefoglalva. A másik Boncz család nem él a „bonchidi“ előnévvel. *Bökönyi* de Bököny. Helyesebben Beökönyi *Beökönyi*; itt hiányzik Najmajer névvel való vonatkozás, melyet 1868-ban változtattak meg. *Csákány*. Hibás közlés *Csákváry* helyett.

Roszul hangzik fülünknek az ismételve előforduló *cs. kir.* kamarás elnevezés, a közjogilag helyes *cs. és kir.* kamarás helyett (Bor-nemisza, Barabás de Márkusfalva stb.) *Hiteles* asessort olvasunk egy helyt hites helyett (Bán), *Országos Nemzeti Múzeum* fordul elő Magyar Nemzeti Múzeum helyett. *Nemességügyi* bíró (Bakay) valószínű a *iudex nobilium* (*judlium*) szolgabíró helyett, mert külön nemességügyi bírakat nem ismerünk. A helyesírás néhány anakronizmusától eltekintve (pl. ilyen írásmóddal találkozunk: Sigmond király (Bárczay),

Rákóczy Sigmund (Bedeő); Székelylőfő lófő-székely helyett is előfordul. (Balás). Nem szeretjük olvasni az ilyen keresztneveket, melyeknek van magyar jelentésük is: Melchior (Ary) Tadäus (Attems) Hieronim (Bors) a magyar Menyhért, Tádé, Jeromos stb. helyett. Idézi egyszer-kétszer a leleszi *káptalan*-t konvent helyett (Bozsoki). A helynevek írásánál is egyöntetűbb eljárást kell követni. Nem írunk Szathmár-t és Borsód-ot. S hogy minden észrevételünket kimerítsük, a rövidítések terén egyöntetűséget szeretnénk látni, azt, amit a rövidítések magyarázatában olvasunk. (Siebmacher rövidítése) Siebm. W. helyett találunk W. U. A., Ung. A. stb. variánsokat L. R. (libri regü) helyett Kk. (Királyi könyvek). stb.

A sajtóhibától lehetőleg szeretnénk volna mentesnek látni ily monumentális szép művet.

Sajnos, e tekintetben a könyv sok kívánnivalót hagy fenn s a szövegben előforduló sajtóhibák javítása azoknak csak egy kistöredékét adja. Erre a kiadónak kellene nagyobb gondot fordítania, mert ily munkánál a nyomdai korrektúrával megelégedni nem szabad. Reméljük, a többi kötetnél ez a kifogás elesik.

Az előadottak alapján genealogiai irodalmunk nagy nyeresége gyanánt üdvözljük e munkát, melyre büszkén hivatkozhatik a levéltárosi kar. Nem hiányozhatik ez egy könyvtár- és levéltárból sem, mert évtizedeken át forrásmunkája lesz a genealogusoknak. A szerkesztőségben szeretnők látni az Országos Levéltár, a Nemzeti Múzeum és az Erdélyi Múzeum levéltárainak egy-egy genealogiával foglalkozó tisztviselőjét.

—/ —/—

Levéltáraink köréből.

Tisztelgések. A Törvényhatósági Levéltárosok Országos Egyesülete *Némethy* Károly államtitkárt és dr. *Csánki* Dezső országos főlevéltárnokot tiszteleti tagjai sorába választotta. Az erről szóló határozatokat október 14-én nyújtotta át *Popovits* Sebő egyesületi elnök vezetése alatt *Köszeghi* Sándor egyesületi alelnök, *Miskolczy-Simon* János főtitkár, *Romhányi* János pénztáros, *Molnár* Mihály vál. tag és dr. *Alapi* Gyula jegyzőből álló küldöttség. *Némethy* államtitkár a küldöttséget szívesen fogadta és annak a reményének adott kifejezést, hogy a levéltárosi kar érdekében hivatali hatáskörében lesz alkalma figyelmüket viszonzni. *Csánki* Dezső hosszabb beszédben vázolt a küldöttségnek és kifejtette azokat az irányelveket, melyeket a vármegyei levéltárakról magának megalkotott. Igéretet tett, hogy a kar érdekeit tőle telhetőleg szíven viseli és a közigazgatás küszöbön levő államosításával, amennyiben erre alkalma nyílik, meg fogja védeni. Ezután a küldöttség tagjaival lekötő előzenéséggel beszélgetett levéltár kérdésekről.

Károlyi Árpád nyugalomba vonult. *Károlyi* Árpád, a wieni cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár igazgatója, a M. Tud. Akadémia rendes tagja a múlt év végével nyugalomba vonult. *Károlyi* Árpád, a kiváló történet-

író, 1877-ben lépett a wieni cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár szolgálatába, melynek 20 éven át volt igazgatója. E nagy kitüntetés kevés magyar tudósra jutott még osztályrészüln. Érdemes történetírói munkája elismeréséül a M. Tud. Akadémia 1880-ban tagjai sorába választotta meg. 1893-ban *Salamon* Ferenc tanszékére hívta meg a budapesti egyetem, de ennek nem tehetett eleget. Magyarország XVI. és XVII. századi történetéhez nagybecsű dolgozatokat írt és szerkesztette Magyar Országgyűlési Emlékeket. Nyugalomba vonulása alkalmával államtitkári címet és magas kitüntetést nyert.

Dongó Gyárfás Géza. Nagyérdemű kartársunk mostanában töltötte be hatvanadik esztendejét. Egy tudományos és munkás életpályát jelent ez a név, melynek viselője nem régi levéltárnok, de hivatása, hajlamai régóta erre a pályára terelték működését. Még Zemplén vármegye főszámvevője volt, mikor az „Adalékok Zemplén vármegye történetéhez“ c. folyóiratot megindította vármegyéje megértő, lelkes támogatásával. Husz vaskos kötet „Adalék“ van már együtt, melynek ezer- és ezernyi sora került ki tollából. Vármegyéje igazán hálás lehet érte, hogy levéltárát tíz évvel ezelőtt, 1903-ban gondjaiba vette, mert benne történe-